

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De Fidei Formvlarvm Praecipve Avgvstanae Confessionis Ivstitia Et Vsv

**Bernhold, Johann Balthasar
Schifflin, Johann Sigismund**

Altorfii, [1730]

Fidei formularum iustitia et usu

[urn:nbn:de:bsz:31-67824](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-67824)

Q. D. B. V.
CAPVT VNVM

DE

FIDEI FORMVLARVM IVSTITIA
ET VSV.

§. I.

Vsus et Iustitia Augustanae Confessionis luculentius pa-
rebit, si praemiserimus generalem aliquam tractatio-
nem de *iustitia et usu formularum fidei*, terminis e-
uolutis et explicatis argumenti tractatio euadet ma-
gis expedita et accurata; primum itaque consideramus (a)
uocem *fidei*. Fidem Theologi communissime distinguunt in
obiectiuam, siue, quae creditur, et subiectiuam, siue, qua cre-
ditur, [*distinctionem explicatam et aduersus Ericum quendam
Fridlibium uindicatam, uid. apud B. GOTTLIB. WERNSDORFF.
de Indifferentismo Religion. Diss. II. p. 125. seqq.*] nos hic loci
fidei uocabulo intelligimus fidem α) *obiectiuam*, siue, quae
creditur, quo iam nobis nomine ueniunt dogmata in Scriptura
S. diuinitus reuelata, et arctissimo inuicem nexu inter sese cohae-
rentia, quorumque necessitas et usus est ad salutem adipiscendam.
Horum alia sunt fundamentalia, alia non fundamentalia, uti no-
tum est; est sane fundamentalium et non fundamentalium dogma-
tum pro re Ecclesiae nata, usus et quandoque necessitas in formu-
lis fidei. Vnde simul patet, non omnium et singulorum uerae reli-
gionis dogmatum in formulis fidei iniri rationem, sed illorum
tantum, quae tum, cum conderentur, e re Ecclesiae fuere. In-
telligimus per fidem (β) *doctrinam ueram*, quae cum uerbo

Explicatio
uocis Fidei.

Θεομίως exacte consentiat. Hinc ualere a nostra tractatione iubemus heterodoxorum formulas, quae sensu tantum abusu et grammatico sic audiunt. Quae ipsa doctrina uera spectatur (β) *quatenus in litteras redacta, et publice est proposita*, ut sic denotet publicum uerae doctrinae scriptum, quod (γ) noua accedente relatione, requirit *hominum eidem addictorum cum eadem consensum*, eumque et externum et internum; ut hac tandem ratione *formulae fidei* significant: *publicum uerae doctrinae scriptum a uero Christianorum hominum coetu, cuius sunt formulae, approbatum et receptum*. Consensum externum, qui uoce scriptisque declaratur, requiri, uel ipsa fidei formularum synonyma, uox confessio, confessorumque finis et scopus innuit. Quid enim aliud est confessio, quam externa professio consensus? quemue alium ob finem confessores ueritatem testati sunt, quam ut eorum confessio sibi, aliisque in religione sequacibus, norma sit doctrinae scripto oreque proponendae; internum uero consensum quoque requiri, et ipsum fidei formularum obiectum, et iterum confessorum intentio nos edocet. Obiectum formularum fidei sunt ueritates diuinae, ad has uero serio credendas quiuis obligatur, modo eas prius agnouerit ueras. Intentio confessorum fuit, ut non solum ore, sed et mente quis fidei consentiat, coetus enim sui membra, minime hypocritas, aliud ore, aliud mente simulantes, uoluerunt, et certe, manifestos in doctrina hypocritas uera Ecclesia nunquam pro ueris sociis agnouit, ex accidenti, hominum nempe uitio, euenit, ut quandoque membra uerae Ecclesiae habeantur, qui externe tantum profitentur doctrinam, consensu interno defuituti; modo hic dissensus internus non aperte se prodat.

§. II.

Formulae.

Formulam (β) explicamus per regulam siue normam, probe uero attendi uolumus distinctionem inter normam primariam

mariam et secundariam, independentem et dependentem, normam normantem et normam normatam. [*haec et reliquas divisiones, earumque explicationes vid. ap. IOH. BEN. CARPZOV. in Isagoge in libros Eccl. Luth. symbol. p. 5. et 28. IOH. FRID. WALLISER. in Vindiciis libror. Eccl. Luth. symbol. p. 3. seq. GOTTL. WERNSDORFF. in Diss. de Autoritate libror. symb. Apb. IVto. et ap. eund. lege quaestionem quoque discussam: Num formulae fidei uniuoce uel aequiuoce, an ἀναλόγως normae titulo uocandae sint? p. 489. th. 10.*]

§. III.

Norma primaria, independens, et normans, est ipsa Scriptura S. idque probamus praecipue ab eius autoritate diuina et perfectione, uel unus in hanc rem sufficiat locus II. Tim. III. 16. Πᾶσι γραφῇ, ἡρόπνευστος καὶ ἀφείμιος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπιτίθεισιν, πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα ἄριστος ὁ θεὸς ἀνθρώπος, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηγησιμὸς· habet ergo uim normandi, eamque non aliunde, nisi ex sua ipsius diuina *αὐτονομία* et perfectione.

§. IV.

Regulam secundariam, dependentem et normatam uocamus *formulas fidei*; exhibent enim ipsas diuinas Scripturae S. ueritates; rite tantum explicatas et applicatas; hasce uel *διὰ ῥήδην*, uel *κατὰ διάνοιαν* proponunt. In utraque hac opera coetus uerus non propria utitur *ἐπιλύσει*, sed iuuatur gratia Spiritus S. docente, non immediata et fanatica, sed mediata, *lumine* uel *supernaturali* uel *naturali*; illo, Scriptura S., cum qua Spiritus S. gratia perpetuo coniuncta quemuis non resistentem illuminat, hanc scrutatur, meditatatur, collatione dictorum sacrorum Scripturam e Scriptura explicat; lumine denique naturali, regularum nempe hermeneuticarum siue logicarum, quas Spiritus S. gratia dirigente, sensui Scripturae explicando, eruendo, probando, defendendo adhibet Ecclesia.

[*ex hisce opinor decidi oportere quaestionem: Num scilicet formulae fidei sint scripta mere humana, an aliquo tantum modo sacra et diuina? conf. WERNSDORFF. l. c. p. 475. et CARPZOV. l. c. p. 3.*]

§. V.

Huius Of-
ficia.

Normam cum appellamus, explicandum restat, quodnam illae in Ecclesia, cuius formulae fidei sunt, habeant *officium normandi*, siue formandi fidem, quod *duplex* statuimus, norma enim eo facit, ut uel opus producendum dirigat, uel productum aestimet. Formulae fidei itaque uel instruunt et dirigunt coetus fidem concipiendam, doctrinae puta cognitionem et professionem, uel fidem iam conceptam aestimant, siue diiudicant et de ea decidunt. Formulas fidei instruere et dirigere fidem primo concipiendam, inde manifestum est, quia Scripturae S. ueritates explicatas tantum et applicatas exhibent; cum enim haec omnium consensu dirigat & instruat fidem nostram, certe quicquid cum illa ex asse perpetuo conuenit, hoc ipso quod conuenit, simul de ui instruente et dirigente fidem suo modo participat, *δευτέρας* nempe et *ἐπιμένως*; ut loqui amant. [*quaesitum fuit: num formula fidei principium concipiendae fidei esse possit? quam quaestionem nulli dubitamus, secundum modo dicta, affirmare*] non tantum ueritates et sententiae diuinae in formulis fidei expressae, sed et ipsae phrasae, loquendique modi dirigere et instruere omnino possunt et debent cognitionem iuxta et professionem Ecclesiae, quae eiusmodi formulam condidit et recepit; ipsum namque Scripturae S. de diuinis ueritatibus sensum uero aptoque modo expressum et determinatum sistunt. Si qui scholae termini uulgi captum transcendent in fidei formulis occurrant, uulgi quidem cognitionem dirigere et instruere nequeunt, sed instruunt tamen et dirigunt illorum cognitionem, qui aliis docendis in illa Ecclesia praesunt, [*aliter paullulum rationes subducentes*]
uid. B.

uid. B. WERNSDORFF. l. c. p. 496. 497. et CARPZOV. l. c. p. 3. 5. qui tamen facile nobiscum conciliari possunt.] Pari modo res se habet cum altero normae officio, quod diximus in eo consistere, ut formulae fidei aestiment, diiudicent, et decident de fide iam concepta. Num fides recte an secus se habeat, ex eius cum fidei formulis collatione ideo secure & recte ostendi potest, cum hae ipsum Dei uerbum contineant, uel ipsis diuini spiritus uerbis conceptum, uel iusta consequentiae lege, aliis licet uerbis propositum. Aestimant itaque et decident de doctrina uera, uirtute diuini uerbi, supremi controuersiarum iudicis; quod si iam doctrina aliqua cum quadam uerae Ecclesiae formula exacte collata, ab ea reuera penitusque abhorreat, falsa utique pronuncianda uenit, cum non tam formulae fidei, quam ipsi Scripturae Sacrae, cuius illa est nuncia atque testis, aduersetur. Si qui obueniunt in Ecclesia modi loquendi a stilo formularum fidei diffoni, dispiciendum erit, num sensu differant a doctrina in formulis contenta, an uerbis modo? Si posterius, monendum eiusmodi Ecclesiae membrum, ut cum Ecclesia, Dei domicilio sedeque ueritatis, unum loquatur, τὸ αὐτὸ, e Pauli I. ad Corinth. I. 10. praeepto: Si non uerbis, sed et sensu a recepta in formulis fidei doctrina recedant phrasae, ceu falsae reiiciendae et damnandae erunt.

§. VI.

Quo duplici officio ut rite fungantur formulae fidei, necesse est, ut Scripturae S. sensum, quibus is uarie quandoque effertur uerbis, in compendiarium summam colligant, perspicue et plene proponant, loquendi modos hinc inde sparsos et uagos, sensumque itidem hic illic distributum, concinne apteque figant, accurateque determinent. Haecenus dictum fuit ueram doctrinam peti et aestimari posse e fidei formulis et ex Ecclesiae consilio debere. Restat, ut duo tantum *monita* dictis addam. Primum est: Formulas fidei instruere et decidere et Requisite.
tantum

de hisce fidei capitibus, quae in iis studio et data opera definita sunt, non item de reliquis; id quod euidentissime cuius patere puto. Secundum moneo, quod fidei formulis praeter superius memoratum duplex normandi officium, quod ad doctrinae uel ueritatem uel falsitatem agnoscendam et aestimandam maxime spectat, aliud tribui possit, quo fidei concipiendae consensum cum formula fidei recepta dirigit, conceptaeque aestimat, quod ut multis probemus, necesse esse non ducimus, cum ad normae officium pertinere, cuius statim pateat: uno uerbo *orthodoxiam Ecclesiasticam* formula fidei etiam dirigit et aestimat. [Plura scire uolentem remittimus ad B. GOTTL. WERNSDORFF. l.c. p. 4. 85. 501. coll. 504.]

§. VII.

Formularum
Fidei Defini-
tio.

Explicata uocis fidei, formulaeque significatione, ex haecenus dictis iam suppeditamus *definitionem formularum fidei*, quae talis esto: *Formula fidei est publicum uerae Ecclesiae scriptum, quod ad diuinam Scripturae ἱερωτικῆς normam, Spiritus S. gratia et luce iuuante, omnique adhibito humano studio unam alteramque doctrinae Christianae partem, perspicue, apte, compendiarie, plene, determinate explicatam, legitimeque erutam sistit, illamque ad instar regulae cuius uerae Ecclesiae membro proponit, ad quam, post Scripturas S. ueluti normam praecipuam, sua et sensa et dicta scripturae de propositis Christianae religionis argumentis componere et diiudicare, uel, ut ab uniuersa Ecclesia diiudicentur, permittere, debet.* [conferrī possunt aliorum definitiones e.g. CARPZOVII l.c. p. 2. WERNSDORFII l.c. p. 422. th. 2da. BERNH. VON SANDEN in *Diss. Th. de Forma sanor. uerbor. seruanda Doctōri Theologo in Eccl. Luth. th. XVII.*]

§. VIII.

§. VIII.

Definitioni subiungimus receptae παιδείας ergo *synonyma* Synonyma formulae fidei uocabula. Ea sunt uel biblica, uel ecclesiastica. Biblica sunt: ὑποτύπωσις ὑμαινόντων λόγων, II. Tim. I 13. τύπος διδασχῆς, Rom. VI. 17. (de quibus infra latius) ecclesiastica formularum fidei synonyma sunt partim patrum graecorum, partim latinorum. Patribus graecis frequentata sunt: Πίσις, ἐκθεσις τῆς πίστεως, ὁμολογία τῆς πίστεως, τῆς θείας διδασκαλίας ὅλημα, κανὼν τῆς ἀληθείας ἀκλινῆς, ἰδίωμα πίστεως, καὶ τῆς ἐκκλησίας χαρρατὴρ, παραδόσις καὶ διδασκαλία καὶ πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, μάθημα. Latinis Patribus e multis usitatissima sunt: Fidei regula immobilis et irreformabilis; norma praedicationis; fidei confessio siue professio, et quod maxime usu uenit, symbolum. Nouissime ueniunt titulo: Libri Concordiae, librorum normalium, et corporis doctrinae. [*de his et aliis titulis conf. CASP. LOESCHERI Diss. de Formularum fidei necessitate §. 2. ABR. CALOVII Criticus Sacer. p. 3. IOH. HERM. AB ELSVICH de Reliquiis Papatus Eccl. Luth. temere affictis p. 55. B. IOH. FRANC. BVDDEI Isagoge p. 439. 440. affinitatem quandam cum formulis fidei habent litterae ueteris Ecclesiae communicatoriae et formatae, teste CARPZOVIO l. c. p. 6.*]

§. IX.

Iustitiam cum fidei formulis tribuo, pono, Christianum coetum, ad quem fidei formulae spectant, in iis condendis et proponendis *iuste* agere, i. e. loquor de ecclesiaste quodam *iure* tanquam eius attributo quodam. Ius ecclesiasticum in nullo facto acquisitum, facta nimirum plurium in unum, qui Christianus appellatur, coetum coalitione. E cuius consideratione rite et sponte sua fuit aliqua eiusmodi facultas, intimoque nexu cum eadem cohaeret, quam non modo nullae prohibent leges, sed et quaedam eandem insinuant et suppeditant;

B

immo

Form. fidei
Iustitiae ex-
plicatio et
diuisio.

immo, positis quibusdam circumstantiis, leges praeicipientes et iubentes praesto sunt. Vnde Ecclesiae non solum *ius in sensu permissiuo*, sed et *praeceptiuo* ad formulas fidei praescribendas competit. Priori respectu iustitia stricte dicta formularum fidei condendarum Ecclesiae competit; posteriori, necessitas quoque eidem incumbit; utrumque generali Iustitiae uocabulo includere fas erit. [qui debet aliquid facere, uel non prohibetur, is quoque ius agendi habeat necesse est. Sunt uerba Ill. GUNDLINGII in *Via ad Veritatem Iurisprud. natur. Cap. I. th. 58.*] secundum dicta probabimus iam, Ecclesiam eiusmodi pollere iustitia siue *iure*, et quidem primum sensu *permissiuo*. Ecclesia considerari potest, uel *communibus* cum aliis societatibus humanis gaudens *iuribus*, uel *singularibus* prorsus ipsique peculiaribus. Priori modo spectatae, ex eius indole et habitu uindicabimus hocce ius, *directo* siue proximo, & remoto siue *indirecto* argumento; posteriori modo, e singularissima Christianae Ecclesiae constitutione exstruemus *generale* argumentum directum pariter et indirectum; quod *specialibus* id ipsum ius insinuantibus dictis Scripturae S. confirmabimus. Quod tandem ad *ius praeceptiuum*, necessitans et obligans attinget, confectum id dabimus recensendo quosdam casus, quibus positis, ex diuinarum legum praescripto, Ecclesia ad formulas fidei condendas et praescribendas obligatur, quae dicta si illustrauerimus huius *moris antiquitate* in uera Ecclesia recepta et approbata, nihili, quod in praeliminari tractationis nostrae capite omiserimus, iuste erimus accusandi.

§. X.

Probatur ius permissiuum argumento generali, directo, e societatis eiusque indole.

Ecclesiam, prouti consideramus *communibus* cum aliis quibusuis societatibus gaudentem *iuribus*, permissiuum formulas fidei proponendi habere ius, *directo* argumento sic probamus: ius omnibus societatibus commune est, ut quicquid ad legitimum, quem

quem sibi elegerant finem conseruandum, promouendum & defendendum legitime faciat, iuste agere possint. Quam ueritatem e I. N. praeceptis transsumtam uolumus. Finis Christiani coetus primum fuit unio sensus & professionis in doctrina de Deo, ad ductum Scripturae S. recte agnoscendo et colendo; quam sartam tectamque conseruare, promouere, defendere, eique inuiolabilitatem et perpetuitatem dare, secus sentientes ab unione arcere, suamque rem secum habere uoluerunt. Manifeste id patet ex apostolicis scriptis; primorum Christianorum historia, et ipsa Ecclesiae per omnia retro secula constitutione. In hoc negotio nihil prorsus quod illegitimum sit, egerunt. Ad ueritatem enim euangelicam ad Scripturae Sacrae ductum amplexandam, conseruandam, promouendam, defendendam, quiuis singuli antea iam obligabantur, nec minus cuiuis seorsim id officii incumberebat, ut ueritates semel agnitas, et de quibus intime conuictus erat, intemeratas perpetuo, ad ultimum uitae halitum teneret et tueretur; quod singuli iuste agebant, id uniuersos in commune, inita societate, iniuste fecisse, ab omni ratione est alienum. Accedit, liberos de inuendo eiusmodi coetu fuisse pactos, et cuiuis integrum mansisse, num Ecclesiae adhaerere, an ea exesse uelit. Finis cum itaque legitimus sit, omne, quicquid ad eundem conseruandum, promouendum, et defendendum legitime facit, iuste agere possunt. Formulas fidei eo esse comparatas, ut unionem sensus & professionis in uera doctrina conseruent, promoueant & defendant, dubio caret. Sed num legitimum eius rei administriculum et medium sint, id est, quod multi acriter negant. At facilis et plana est responsio, modo quis meminerit non de aliis, nisi quas definiuimus, fidei formulis nobis sermonem esse. Cum uero hae non alias, nisi eas, quarum gratia coeuerunt homines Christiani, contineant sacras ueritates, dilucidius tantum explicatas & pressius determinatas, quidni diuina haec-

ce dogmata legitime conseruatum, promotum, defensumque eant, iisque inuiolabilitatem addant? non aliter ab aliis Christianae ueritatis conseruandae et promovendae, omnium confessione legitimis modis differunt, quam quod publico comprehensae sint scripto; id quod certe innocuum quid est.

§. XI.

indirecto.

Fluxa rerum uarietate, hominum imprimis uitio, subinde in omni societate noui diuersique casus emergunt, & circumstantiae, quae nouas itidem & diuersas efflagitant leges atque dispositiones, quae primis & fundamentalibus superadditae, ipsas uel plenius explicant, uel pressius determinant; uno uerbo, quae primas leges distinctius ac magis determinate nouis obortis casibus applicant. Quae prouidentia si negligatur, societates discrimen confusionis, discordiae & dissolutionis mox essent subiturae, unde iustitia eiusmodi constitutionum indirecte colligitur. *Parimodo* in Ecclesia res se habet; tractu temporis uariae, hominum praecipue nouarum rerum iusto studiosorum culpa, obseruantur in ea circumstantiae, quae nouas extorquent normas; siue potius primariae normae magis distinctam & determinatam ad aduentitium Ecclesiae statum explicationem & applicationem exposcunt, ut confusionis, discordiae et dissolutionis, addo, & apud imperitiores offensionis & seductionis periculum auertatur & euitetur. Quot, quantisque Ecclesiae unio exposita sit discriminibus, uel ipsa Ecclesiastica historia quemuis abunde condocet. Certe uerus Christianorum coetus mox difflurus esset, nisi eiusmodi normae secundariae subuenirent, quae primariam, cuius phrasibus, in usum quidem uulgi sapientissime adhibitis solutioribus & diffusioribus, petulanter homines *ἀτέβως* & *ἀλόγως* abutuntur, magis presse & determinate sifterent, atque hac ratione eundem ad sentiendi loquendique unionem efficacius adstringerent. Credo formulas fidei uel hoc
etiam

etiam titulo iustas esse, quia confusionem in sentiendo & loquendo, dissensum item, & inde consecuturam Ecclesiae dissolutionem ualidissime, addo prudenter iuxta & iuste cohibeant.

§. XII.

Christianam Ecclesiam iuste porro in *sensu permissiuo* fidei Generali directo e Christianae societatis habitu. formulas praescribere, probamus *secundo*, e *singulari* prorsus, quod peculiare ipsi est, *iure*; directo itidem & indirecto modo. Directum argumentum petitur e Christiani coetus singularissima constitutione & indole. Est is a DEO per reuelatum uerbum suum, & lauacrum regenerationis, diuina Spiritus S. uirtute, quae praesentissima ipsis est, in unionem indiuisam & perennem mutui amoris iuxta ac uerae fidei, doctrinae nempe ἐν τοῖς ἱεροῖς ζῆμασι comprehensae, uocata societas. Eph. IV. hic uelim attendas ad tria capita. Primo in Christiana societate requiritur expressa DEI uoluntate, unio cordis & oris in credendis & profitendis ueritatibus diuinitus reuelatis. Quare non solum Christiani homines iubentur τῷ αὐτῷ σιχεῖν κανόνι, Philip. III. 16. τὸ αὐτὸ φρονεῖν, Rom. XV. 5. sed et τὸ αὐτὸ λεγαν, 1. Corinth. I. 10. ut ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ σώματι, Rom. XV. 6. glorificetur DEUS ac Pater Domini nostri Jesu Christi. In hoc coetu nefas est aliquos pati ἑτεροδιδασκαλεῖν 1. Tim. I. 3. qua uoce omne peregrinum & alienum non modo qua materiam doctrinamque ipsam, sed & formam ac proponendi modum excluditur; quam significationem innuit etiam subsequens phrasis: μὴ πρὸς ἐρχομέναι ὑμῖν λόγοις τοῖς τῶν χελεύσῃ, 1. Tim. VI. 3. immo, ut exeat eiusmodi homo ἡσῶν περὶ ζητήσεως καὶ λογομαχίας, 1. Tim. VI. 4. 1. Joh. II. 9. nec communionis locus ei detur, nisi possit unam alteramue admonitionem respuerit, diuina pariter fert uoluntas. Secundo notandum loco, ueritates, ad quas conseruandas, promouendas, defendendas coit Christianorum cohors, esse ipsa τῶ θεῶ λόγια, δυνα-

δυνάμενα δυνάμει Ἰ Θεοῦ, quemcunque *πιστεύοντα σοφίσει* εἰς
σωτηρίαν, quorum *ἐξηγητὴς* fuit Christus, filius DEI unigeni-
 tus, qui ipse uidit Patrem *ὡν ἐν τῷ αὐτῷ κόλπῳ*, & misit in
 apostolorum corda Spiritum S. a quo *Φερόμενοι ἐλάλησαν* pariter
 & scripserunt *ἱερὰ χράματα*, quae & ipsa omnia ad salutem
 exhibent plene & plane, & sunt falli nescia. Tertio monemus,
 Christum tanquam caput Ecclesiae, a quo eadem influxum pa-
 riter & regimen habet, praesentissime ei adesse, doctrinaeque
 coelesti eam ita superaedificauisse, ut ne inferorum quidem por-
 tae unquam aduersus illam praeualerent; accedit Spiritus S. gra-
 tia per uerbum quodcunque Ecclesiae membrum non resistens
 efficacissime illuminans & docens. Ex his demum deducimus
 singularissimum ius & obligationem, ut diuinum illud deposi-
 tum [*diuinas nimirum ueritates*] ad adipiscendam salutem suf-
 ficientissimum & infallibile, in perpetuum uno sensu & ore cre-
 dat, profiteatur, immo illud ipsum conseruet, promoueat, &
 defendat; *ἑτεροδιδασκαλίαν* a communione coerceat & pel-
 lat. Id iuris ut absque insigni errore, & ualide exercent Ec-
 clesia, iuuatur praesentissima & Christi & Spiritus S. sui per
 uerbum ope & auxilio. Omni itaque medio ac subsidio, quod
 ad hunc finem legitime obtinendum facit, iuste Ecclesia utitur;
 formulae fidei, quas descripsimus §. VII, faciunt ad eundem, &
 faciunt legitime; nam quorsum quaeso eadem collineant, nisi
 ut diuinitus reuelatas ueritates conseruatum, promotum, &
 defensum eant, cum harum ueritatum sensum & modum lo-
 quendi docent & proponunt. Sensum quidem uel *διὰ ῥήδην* ex-
 plicatum, uel *κατὰ διάνοιαν* erutum; formulas autem loquen-
 di, uel easdem cum scripturae phrasibus, uel aequipollentes,
 pressius tantum determinatas. Obiici posset, quae recte statui-
 tur distinctio: inter Biblicum & Ecclesiasticum stilum, ad illum
 quidem diuino iure Christianos obligari, ad hunc non item;
 sed exceptio saperet non Christianum, sed nasutum & petulans
 inge-

ingenium ; rumpit certe is, quantum in se est, uinculum ueritatis & charitatis. quo coetus inuicem connexus est, qui cum uera Ecclesia, cuius membrum uult haberi, abhorret in unum sentire & loqui, cum ipsa, Spiritus S. per uerbum efficacis lumine coluistrata, apte non minus ac uere sensum loquendique formas expresserit, eo modo, quem statui, in quo est, conuenientem prudentissime iudicauerit ; & nesciret, qui cum Enthusiasticis ac similibus, solis Scripturae uerbis utendum statueret, discrimen inter Theologiam biblicam pressius dictam, atque inter hermeneuticam sacram, quae uerba Scripturae aliis sane uerbis, praecuntibus Christo et Apostolis in N. T. explanat, atque edisserit. vid. IOH. HORNBECK, Summa Controuersiarum lib. VI.

§. XIII.

Indirectum argumentum sic formamus : Scripturae Sa- ^{Indirecte.}
erae sententiam, etsi in se satis perspicuam et claram, multi, uel mediis interpretandi destituti non assequuntur ; uel struuntur diuinis ueritatibus clandestinae insidiae, & publicae lites. Quae tenebrae ut dispellantur, quae offendicula ut remoueantur, opus est ex accidenti fidei formulis, quibus uera sistatur, diducatur, determinetur ac uindicetur Scripturae sententia. Experiencia praeterea condocet, homines non perinde ad normam Scripturae S. doctrinam suam componere, ac quidem gloriantur se Scripturam pro norma recipere ; uerba Scripturae multi, sententiam pauci recipiunt, et licet ad ea prouocent, nihilominus parum conuenienter Scripturam applicant. Adornari itaque oportuit formulas fidei, quo et uera assereretur sententia, et peruersae docentium ^{re. v. 4.} detegerentur et refellerentur. Infirmorum ergo intellectus ope formularum fidei de diuinis ueritatibus ampliori & solidiori scientia erudiendus, certior reddendus, & aduersus haereticorum ^{sp. Ph. 2.} muniendus est ne unio animorum confusionis, discordiae, & dissolutionis
peri-

periculum subeat. Scripturae sensibus hinc illinc diffitis, uerbisque amplis et laxis, lasciuie nouaturientes homines et irreligiosos nouarum sententiarum et uocum aucupatores facile posse abuti, quaeuis, ne prima quidem excepta, testatur Ecclesiae periodus; cui malo ut obex ponatur, remediumque quaeratur, e re Ecclesiae est, ut formula fidei, sententias Scripturae sparsas, in unam summam plene et perspicue colligat, laxiores eiusdem phrasas apte & uere determinet. [B. DORSCHER *uerba anneximus ex citatione B. WERNSDORFFII l. c. p. 498. Et si symbolorum uerba non clariora sunt uerbo DEI, sunt tamen corruptelis auertendis et euertendis propius accommodata.*]

§. XIV.

Speciali.

Generalium pro formularum fidei Iustitia in sensu permissiuo e singularissima Christianae Ecclesiae constitutione adductorum argumentorum agmen claudant specialia e Scripturae S. dictis hausta. Compendio cum studeamus, nonnulla tantum in medium afferamus. In formulis fidei tres potissimum partes considerandae ueniunt. Primo enim sunt uerae Ecclesiae publicae fidei confessiones; dein e Scriptura S. uera religionis dogmata plene, compendiarie tamen, perspicue & apte explicantur in iis & extruuntur; denique in exemplum & regulam doctrinae proponuntur & unionis ergo iniunguntur. Publicas uerae doctrinae

Imo.

posse existere confessiones probatur ex 1. Petri III. 15. ἑτοιμοὶ θεοῦ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαὶ παντὶ τῷ αἰτῶντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος, μετὰ πραύτητος καὶ φόβου συνείδησιν ἔχοντες ἠσχαλῆν. E quo Petri loco argumentum pro iustitia formularum fidei necimus a minus ad magis concludens, a specie ad genus: A confessione nimirum fidei cuiuslibet priuato iniuncta, ad Iustitiam confessionis fidei a toto coetu edendam; a confessione spei uitae aeternae, ad confessionem reliquorum dogmatum ad aeternam salutem spectantium. Nihil uel obscuritatis uel difficultatis

cultatis hic deprehendimus, quare ad alterum, quod in fidei formulis occurrit, membrum, dictis S. Scripturae probandum delabimur.

§. XV.

E praecepto Pauli ad Timotheum scripto II. Tim. I. 13. *ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγαιόντων λόγων, ὣν παρ' ἐμῶ ἡκυσσε ἐν πίσει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.* hanc *ὑποτύπωσιν* et alio loco Rom. VI. 17. appellat *τύπον διδασχῆς*. iniungit ei hisce uerbis, ut ex uniuersa Christi doctrina, quam ore haecenus tradidit, et scripto iam denuo explicat, quae *πίσει καὶ ἀγάπῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ* absoluitur, colligat et exstruat *ὑποτύπωσιν*, ideam, formam, quae plene, perspicue, summatim tamen & uno quasi conspectu I. C. doctrinam aptissimo ordine inuicem colligatam exhibeat, exacteque referat illam tanquam exemplum, *εἰκόνα καὶ ἀρχέτυπον*, cuius ipsa est *τύπος*; uno uerbo ut *πίσει* sit *ἀνάλογος*; at non tantum qua res, sed et uerba; dicitur enim *ὑποτύπωσις ὑγαιόντων λόγων*, non modo *διδασχῆ*, sed *τύπος διδασχῆς*, sub quo et *τρόπος παιδείας* utique comprehenditur. Quam sanioris doctrinae *σύναψιν* et delineationem Timotheum iubet *ἔχειν*, habere, *ἔξει*, habitu, e Sacrae Scripturae diligenti meditatione iuuante Spiritus S. gratia, quae in ipso erat, acquisito; *σύστημα* diuinarum ueritatum plenum, compendiarium tamen et iusto connexum ordine animo tenere; ut sic tanquam episcopus et *ἄνθρωπος ἁ Θεῷ ἐξηρησμένος πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθόν* sit. Nostrae expositioni *ὁμοψήφως* citat BERNH. VON SANDEN in *Diss. Th. de forma sanorum uerborum etc.* §. VII. CHRYSOSTOMVM et HIERONYMVVM. Ille enim *ὑποτύπωσιν* hanc uocat *κανόνα καὶ ἀρχέτυπον καὶ ὄρει*; *ὄρει* autem uocantur definitiones apud Philosophum, cum primis illae, quae breuibus et paucis uerbis *τὸ τί ἦν εἶναι* siue essentiam rei explicant. HIERONYMVVS ita scribit in haec nostra: *secundum meam formam uiue & doce, quam a me breuiter accepisti.*

Hes.

C

cepiſti.

cepisti, quomodo integre credere, & alterutrum diligere debeamus. Quod si itaque episcopo & ecclesiae doctori incumbit eiusmodi formam sanae doctrinae in animo habere; quidni et toti Ecclesiae liceret talem *σύνοψιν*, ideam, siue formam diuinarum ueritatum construere, quae uere apteque, ut typus exemplari, correspondeat Sacrae Scripturae; praesertim cum ad doctores ecclesiae, qualis fuit Timotheus, praecipue spectet officium condendarum fidei formularum, uti ad doctrinae I. C. prae aliis peritissimos testes et praecones. Eiusmodi quid obseruare licet in ueteri Ecclesia Iudaica, quae habuit *μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ* NB. *τῆς ἀληθείας*. Rom. II. 20. Quo de merito suo gloriabantur teste Paulo Iudaei, & ipse Deo gratias agebat, quod toto corde obedierint, *εἰς ὃν παρεδόθησαν τύπον διδασχῆς* Rom. VI. 17. ecquid autem fidei formulae aliud sunt, nisi normata et formata *ὑποτύπωσις, τύπος*, idea, forma sanae doctrinae, et sanorum eius eloquendae modorum; unde eandem iustitiam clarere arbitror.

§. XVI.

IIIo.

In tertiam quam diximus formularum fidei partem probandam, assumimus Christi dictum Matth. XVIII. 17. 18. e quo conclusio ad praesentem rem a pari procedit. Si Ecclesia ex Christi institutione ius habet prae fractos et contumaces peccatores communionem eiiciendi, eidem etiam competit potestas obstinatos *ἀνυπότακτους* a coetu suo arcendi et excludendi; ueritatis enim non minus ac charitatis ratio est habenda. Adde, clauēs coeli a Christo Ecclesiae traditas quam maxime eo spectare, ut eadem cum autoritate & pleno effectu decernat de diuinis ueritatibus, factisque humanis, ut sit doctrinae testis, custos & arbiter; quare etiam audit Paulo, secundum consuetam graeci textus interpunctionem *κύριος καὶ ἐδραϊώμα τῆς ἀληθείας*. I. Tim. III. 15. Denique [sic rationes subducit magnus] PUFENDORFIUS ex citatione B. Dn. AB ELSWICH l. c.

p. 59. cum haereticum hominem deuitare iubet Apostolus, et uero a nobis postulari nequeat, ut in unius aut paucorum heteroclitorum capitum gratiam alio migremus, consequens est, ut iste solum uertat, postquam legitime conuictus et monitus peruacaciter errorem suum fouet, et periculum est, ne alios cominus contagio insiciat.] hoc iure Ecclesia utitur, cum in formulis fidei de diuinis ueritatibus e Scriptura S. decernit, ad easdem amplectendas membra sua adstringit, secus sentientes in communionem non admittit, et pertinaces ἀνιδέγοντας ab ea arcet uel pellit.

§. XVII.

Hucusque de argumentis et directis et indirectis tam generalibus quam specialibus sat dictum est, quibus iustitiam formularum fidei in sensu permissiuo asseruimus, siue Ecclesiae ius condendi et praescribendi easdem uindicauimus. Paucis iam expediri poterit iustitia formularum fidei in sensu *praeceptiuo*, siue potius earum necessitas, i. e. Ecclesiam quandoque obligari ad formulas fidei condendas et praescribendas. Sunt nempe certi casus, qui Ecclesiae formulas imperant, si salua ac integra esse uult, uinculumque unionis interruptum manere debeat; ii uel *interni* uel *externi* esse possunt. Ex iis, qui extrinsecus ueniunt, allegabimus duntaxat iussum principis et mandatum a placitis uerae Ecclesiae alieni et diuersi de reddenda religionis suae ratione; hostium dein calumnias & obtreccationes, quibus sacra nostra inuisa Deo, hominibusque inimica reddere conantur. Ex internis unum sufficiat adduxisse, domesticas nimirum proh dolor! de fidei capitibus altercationes et *σχίσματα*, Ecclesiae summum dissolutionis periculum minantia. Pone iam Ecclesiam ex haecenus probatis habere ius condendarum fidei formularum, illico in allatis casibus iuri accedet obligatio. Eiusmodi Principis iussum, ut alibi probatur, est iustus; in iustis rebus obligatur Ecclesia ad omnimodam eidem exhibendam obedientiam. Calumniae hostium, cum tandem in Ecclesiae per-

In sensu praeceptiuo.

niciem, immo ipsius ueritatis detrimentum essent erupturae, nisi iis obuiam iretur, ad eas retundendas pariter lege Dei obligantur christiani; et cum dari possit casus, ubi nullum ualidius ad reprimendas hostium obtrectationes sit medium & subsidium publica fidei confessione, scripto tradita, quin ad eandem Ecclesia obligetur, nemini obscurum esse potest. Qui enim praecipit finem, intemeratam nimirum fidei custodiam, praecipit & media, interque ea, maxime id, quod fini conuenientissimum est, publicas fidei confessiones. Eodem modo officium incumbit Ecclesiae internas discordias sopiendi et extinguendi fidei formulis, quia eam in rem efficacius et certius non aliud est remedium. Quum haec dicta manifesta sint, suumque robur e praecedentibus paragraphis mutuentur, breuioribus hic nobis esse licet.

§. XVIII.

Illustratur ex
antiquitate
Ecclesiastica.

Quare denique deouluimur ad ostendendum antiquissimum & perpetuum huius iuris in Ecclesia usum. Magna uis huic argumento e continua uerae Ecclesiae praxi desumpto inest atque autoritas. Si enim monstraerimus, ueram Ecclesiam inde ab ultimis originibus hoc modo ueram doctrinam conseruatum, promotum, defensumque iuisse, & sic prudenter cauisse, ne unio animorum in fide disrumperetur, consequa ratione eiusmodi medio membra sua in unione constrinxisse, peruersaque docentes a communione cohibuisse et expulsisse, quidni inde iustitiam formularum fidei colligeremus? quis enim quaeso sibi persuaderi patiatur, ueram Ecclesiam per tot seculorum decursum, constantissima praxi, a nemine, ne haereticis quidem, improbata, iniuste egisse? ipsi certe haeretici non symbola improbarunt, quatenus constituunt iustum conseruandi, promouendi & defendendi diuinas ueritates modum, sed tantum quatenus doctrinas ipsorum hypothesebus aduersas complectebantur; immo iis ipsis sua erant symbola. Quod si porro hancce Ecclesiae obseruantiam iungimus adductis antea argumentis, iustitia formula-
rum

rum fidei non tam probabitur, quam ostendetur. Primo occurrendum censemus friuolae aliquorum obiectioni, qua impudenter negant tribus prioribus seculis ulla obtinuisse fidei formulas; si in re seria uerbis ludere ipsis uacat, ludant secum, nec aliis contradicendo molestias creent; minutias isti sectantur homines, easque cum re ipsa inepte commiscent. Uetustissimae Ecclesiae formularum fidei faciem prorsus eandem fuisse, quam insecuta symbola prae se tulerunt, spectrum forte, non homo, nedum doctus somniauit; fuere tamen oim aequae ac hodie fidei formulae, si cum sanis rem spectes. In exemplum produci-mus ipsam solennem baptismi formulam, qua initiandi fidem suam exponere tenebantur, quae ingrauescente hominum haereticorum turba, incrementa quoque accepit sua, e qua enatum tandem esse symbolum, quod uocare consueuimus APOSTOLICVM, eruditissimi uiri probabilissime autumant; cuiuscemodi formulam catechumenos oportebat memoriae infigere. *Conf. B. ELSVICHIVS l. c. p. 55.* ad symbola itidem ante NICAENA, referenda sunt: ROMANVM, AQUILEIENSE, & ORIENTALE VETVS; maxime ANTIOCHENVM tertium aduersus PAVLVM SAMOSATENVM conuocatum, & CCLXX celebratum. Quae haec insequuta sunt alia symbola, notiora sunt, quam ut iisdem recensendis operae pretium faciamus. [*De tota hac materia pluribus differentem conf. B. IOH. FRANC. BYDDEVM in Isagoge de Theol. Symbolica. p. 439. seqq. Optandum equidem, ut ULMENSIS seminarii celeberrimus THEOLOGVS PROFESSOR IOH. FRICKIVS, b. Parentis mei, cum uiueret, amicus coniunctissimus, consilium, quod ante aliquot annos, uti fando accepimus, hac de materia de fide, quam quidam contentim uocant, formulari animo agitauit, opere exsequeretur, atque pro celebratissima eruditionis suae copia & praestantia, ex Ecclesiae antiquitatibus eandem diduceret latius & illustraret.*] Sufficit, inde a primis natalibus, Ecclesiam hunc morem introduxisse & seruasse, ut exstarent publicae fidei for-

mulae, quae creditu maxime necessaria, & a Iudaeis, Ethnicis, haereticaeque prauitatis doctoribus uel negata, uel corrupta diuiniora dogmata exhibebant, e S. Scriptura explicata & eruta, aptisque uerbis exposita sistebant; hisce formulis separauit se ab infidelibus & haeticis hominibus, in unitate contra & professionis & sensus se continuit. Succedente tempore, successisse plures, magisque determinatas fidei formulas, neque mirum, neque iniustum, cum hominum & cognitio & malitia creuerit.

§. XIX.

Formularum
fidei Vfus.

Superatis tandem quae de fidei formularum iustitia dicere animo concepimus, *usum* earum asseremus; quo instituto facili defungi possumus opera, quia fere omne quod ad usum pertinet explicandum, e superius dictis planum est atque comperitum. Uti formulis fidei possunt, qui in Ecclesia uera, & extra eam uiuunt. Illi utuntur iisdem primo, ut ex iis fidem discant; secundum eandem dirigant atque componant; quem usum uocare posses *doctrinalem*, *instructiuum* & *normatiuum*. Secundo, ut ex iis edoceantur discrimen, quod ueram inter & falsam intercedit doctrinam; quem uocare liceat usum *discrētium*; tertio, ut iisdem unio animorum in credenda & profitenda uera doctrina stabiliatur; quem appellamus usum *unitiuum*. Hi, qui extra ueram Ecclesiam degunt, uti possunt formulis fidei primo: ut in aduersae doctrinae & *didascalice* & *apologetice* propositae notitiam ueniant. Secundo: errores suos reiectos & repulsos agnoscant; qui usus nomine *elenchthici* ueniret; tertio: ut iis semet a coetu uero ueluti exteros & reprobatos declaratos sentiant; quem nominamus usum *exclusiuum* & *excommunicatorium*.

§. XX.

Epilogus.

Animus quidem fuit, nouarum rerum in religione plus iusto, immo impie studiosorum hominum dubia & obiectiones, quibus fidem uerae Ecclesiae impetunt ueluti formularem, car-

bona-

bonariam, politici papatus reliquias &c. retundendi; sed coarctata, qua circumscribimur, temporis angustia praepediti, earum examen in ipsa disputationis arena uentilandum proponimus; certi interim sumus, B. L. facile soluturum secundum haec tenus probata, quae mota sunt dubia aduersus *Formularum Fidei Iustitiam et Vsum.*

DE

AVGVSTANAE CONFSSIONIS IVSTITIA ET VSV.

CAPVT VNVM

§. I.

Augustanae Confessionis nomine quid rei nobis ueniat, nemini ignotum est. Significamus nempe publicum ^{Augustanae Confessio.} scriptum, quod M. Imperatori CAROLO VTO, Germanici Imperii PRINCIPES V. ET DVAE IMPERIALES CIVITATES [*quem numerum nuperrime accurate fixit Celebrissimus IOH. DAV. KOELER in Disp. de subscriptione A. C.*] ante ducentos annos XXV. Iunii die, AVGVSTAE VINDELICORVM in comitiis ibi habitis demisse obtulerunt; complexum XXI praecipuos, quos sic uocant, FIDEI ET DOCTRINAE ARTICVLOS; itemque VII. capita, in quibus recensentur abusus mutati; ad quod condendum praeclaudatorum Imperii statuum theologi in commune consilia et sententias contulerunt, PHILIPPVS uero MELANCHTHON eius litteris explicandi interpretes fuit. Vocauit is hoc scriptum ad ueteris Ecclesiae doctorum exemplum *Apologiae* siue *defensionis et confessionis* nomine. [*Saepius etiam B. LVTHERO apologiae, defensionis et declarationis nomine uenit in epistolis suis passim*] maluit tamen confessionis uoce uti, eo, quod Caesari non uacaret, prolixas audire disputationes, quae apolo-